

An Examination of the Approaches of the Judiciary in Kermanshah in the Adjudication of Certain Legal Cases (1927-1941)

Tal'at Deh-Pahlavan*

Abstract

Following the establishment of the modern judiciary at the beginning of the Pahlavi era, Kermanshah also became home to this institution in western Iran. It is noteworthy that this region held special significance in the country due to its distance from the central authority, its ethnic diversity, as well as its strategic location as a transit route to Iraq and its advantageous economic status within the agricultural sector. The primary objective of this study is to answer the question: What were the reactions and approaches of the judiciary in Kermanshah in its dealings with offenders and plaintiffs? The derived hypothesis suggests that the position and actions of this institution toward the accused and claimants were somewhat dualistic and particular, as at times, due to personal and governmental interests, justice, order, and law were not upheld. Furthermore, some judges and judicial officials acted unjustly in order to protect their own interests or out of flattery. This article, employing a library-based research methodology grounded on unpublished documents from the judiciary of Kermanshah, explores this topic. The findings indicate that the influence and impact of foreign nationals, as well as the exertion of power by certain influential individuals connected to the government or capitalists, affected the performance of the judiciary. However, this should not be generalized to all cases, as in many instances individuals did attain their rightful claims.

Keywords: Judiciary, Kermanshah, Offenders, Legal Cases, Adjudication.

* Assistant professor of History, Faculty of human sciences, Razi university, Kermanshah, Iran,
talatdehpahlavan@yahoo.com

Date received: 24/10/2023, Date of acceptance: 12/06/2024

Introduction

Exploring the history of the judiciary (justice system) in Iran is significant in identifying the weaknesses of this institution, enabling people in the present and future to witness proper conduct from its personnel and adherence to the law. During the early Pahlavi era, in light of the structure of this regime and the prevailing challenges, the government decided to reform the judiciary in accordance with Western European models. Consequently, through the efforts of influential and Western-educated individuals, a new approach was adopted. However, despite the establishment of new laws, problems were not entirely resolved, and complete satisfaction among the populace across the country was often lacking, with officials failing to adequately fulfill their duties.

Moreover, the judiciary in Kermanshah at times struggled to issue fair judgments, with justice being attained with difficulty and only in some straightforward complaints, revealing the state's inadequacy in fully implementing laws. Therefore, considering the aforementioned issues, this article will address various aspects of several legal cases.

Materials and Methods

This article utilizes a library-based research method, relying on existing knowledge from significant press sources and particularly examining unpublished documents from the judiciary of Kermanshah housed in the archives of the National Library of the Islamic Republic of Iran. The aim is to elucidate aspects of the performance of the judiciary in Kermanshah during the early Pahlavi period.

Discussion and Results

This paper briefly examines the approaches of the judiciary in Kermanshah in the adjudication of certain legal cases (1927-1941). The rationale for selecting this topic lies in the dissolution of the judiciary during the Qajar era, the reform of Iran's judicial system, and ultimately the establishment of a modern judiciary driven by the ideas and efforts of Ali Akbar Khan Davar, Minister of Justice during the reign of Reza Shah. This underscores the government's efforts towards realizing justice and reforming the judicial system. However, despite such efforts, numerous difficulties and challenges continued to afflict the populace, as the shadow of the archaic legal system had not entirely receded and injustices persisted. The Ministry of Justice could not effectively and comprehensively oversee the operations of its branches. Consequently, in various provinces such as Kermanshah, many issues remained unresolved, and the judiciary at times, for various reasons, was either unable or unwilling to adequately address

complaints. As a result, ordinary people faced significant challenges. Therefore, the purpose of this research is to respond to the question: What were the reactions and approaches of the judiciary in Kermanshah in its dealings with offenders and plaintiffs? The derived hypothesis posits that the position and actions of this institution toward the accused and complainants were somewhat dualistic and particular, as at times, due to personal and governmental interests, justice, order, and law were not upheld, and some judges and judicial officials acted unjustly to protect their interests or out of flattery.

Conclusion

By examining a number of documents and letters from the Judiciary of Kermanshah during the reign of Reza Shah, it can be inferred that despite numerous violations and lapses in the adjudication of cases, the condition of the judiciary at this time had improved somewhat compared to the Qajar period. It was not the case that all complaints went unresolved, leading to the public's frustration and the judiciary being regarded as entirely incompetent. In this article, despite significant challenges in gathering documents, some pieces have been identified and analyzed concerning the positive and negative performances of the judiciary in Kermanshah.

It is important to note that at times, the judiciary of this region faced pressure because the offenders were protected by foreign governments or were considered powerful and influential individuals. Consequently, it was often compelled to issue unjust rulings or to deal leniently with the accused. However, in other cases, as discussed in the body of the research, fairness and justice were observed in the handling of various complaints, which is noteworthy.

Overall, judges displayed varying approaches; some acted in their own interests and to their own advantage, to the extent that the judicial system would be forced to pursue legal action against them. Nonetheless, some judges issued rulings in fairness, ensuring that no one's rights were violated, thereby behaving justly within the framework of the laws ratified by the Ministry of Justice.

Bibliography

A. Documents

(Letter from Ismail Kalantar of Harsin to the Judiciary, No: 14044/5/12/7, SAKMA).

(Second letter from Ismail Kalantar of Harsin to the Judiciary, SAKMA).

(Letter from the Judiciary of Kermanshah in response to Ismail Kalantar of Harsin, General Number: 29102, Date of Writing: 23/02/7, Date of Exit: 06/01/1308, SAKMA).

(Letter from Abolqasem Yakhchali to the esteemed Ministry of Justice, SAKMA).

(Letter from the Ministry of Justice to Abolqasem Yakhchali, General Number 1632, Date of Writing: 12/02/6, Date of Exit: 23/02/1306, SAKMA).

(Document related to a complaint of fraud in Kermanshah, SAKMA).

(Letter from the Supreme Court, Investigation Sheet and Minutes, Pages 1-2, 05/01/1318, SAKMA).

(Letter from the Supreme Court, No. 663, SAKMA).

(Letter from the Ministry of Justice, Date: 23/01/1317, No: 1598, SAKMA).

(Letter from the Governor of the Western Border, SAKMA).

(Letter from the Ministry of War, No: 2733, SAKMA).

(Letter from Reza Gholi Yasemi, No: 125-5/10/14, SAKMA).

(Letter to the Ministry of Justice – Date: 26/02/1315, No: 16-2126, SAKMA).

(Letter from the Ministry of Justice – Date: 29/02/1315, No: 2045, SAKMA).

(Letter from the Ministry of Justice – Date: 16/03/1315, No: 2654, SAKMA).

(Letter from the Public Prosecutor's Office of Kermanshah, SAKMA).

(Letter from the Ministry of Justice, No: 11/4/15-9906, SAKMA).

(Letter from the Ministry of Justice – Date: 25/04/1315, No: 4082, SAKMA).

(Letter from the Ministry of Finance, Customs Administration, No: 50669, 08/12/1311, SAKMA).

(Complaint letter, 15/03/1308, SAKMA).

(Letter No: 6765, Telegram No: 73, SAKMA).

(Letter from the Supreme Court, 26/03/1312, SAKMA).

(Document No: 2142/5376, dated 27/05/1302, SAKMA).

(Document No: 13418, dated 11/05/1309, SAKMA).

(Document No: 672, dated 29/02/1309, SAKMA).

(Document No: 4426, dated 30/04/1310, SAKMA).

نگاهی به رویکردهای دستگاه عدلیه کرمانشاهان در دادرسی برخی از پرونده‌های قضایی (۱۳۰۶-۱۳۲۰ش)

طلعت ده پهلوان*

چکیده

پس از تأسیس عدلیه نوین در ابتدای دوران پهلوی اول، کرمانشاهان نیز صاحب این تشکیلات تحت نظر وزارت عدلیه در غرب ایران گردید. شایان ذکر است که این منطقه به سبب دوری از مرکز، همچنین تنوع قومیتی و طایفه‌ای و نیز دارا بودن مسیر تردد به عراق و جایگاه مناسب اقتصادی در حوزه کشاورزی، تجارت و دامپروری اهمیت ویژه‌ای در کشور داشت. بنابراین هدف از انجام این پژوهش پاسخگویی به این سؤال است که واکنش و رویکردهای دستگاه عدلیه کرمانشاهان در تقابل با مجرمان و شاکیان چگونه بود؟ فرضیه حاصله چنین است که موضع و اقدامات این اداره در برابر متهمان و شاکیان تا حدودی دوگانه و خاص بود زیرا گاهی اوقات بنا به مصلحت‌های شخصی و حاکمیتی عدالت، نظم و قانون رعایت نمی‌شد و عده‌ای از قضات و کارگزاران عدلیه هم برای حفظ منافع خویش و یا چاپلوسی همیشه عادلانه رفتار نمی‌کردند. این مقاله با استفاده از روش پژوهش کتابخانه‌ای مبتنی بر اسناد منتشر نشده عدلیه کرمانشاهان این موضوع را مورد واکاوی قرار می‌دهد. می‌نماید. یافته‌ها نشان می‌دهد که نفوذ و تأثیرگذاری اتباع خارجی و نیز اعمال قدرت بعضی از افراد قدرتمند وابسته به حکومت و یا سرمایه‌دار بر عملکرد دستگاه عدلیه تأثیر داشت، البته نباید آن را به همه پرونده‌ها تعمیم داد زیرا در اغلب موارد افراد به حق خویش می‌رسیدند.

کلیدواژه‌ها: عدلیه، کرمانشاهان، مجرمان، پرونده‌های قضایی، دادرسی.

* استادیار گروه تاریخ، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه رازی، pahlavant65@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۸/۰۲، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۲۳

۱. مقدمه

در این مقاله به اختصار به رویکردهای دستگاه عدلیه کرمانشاهان در دادرسی برخی از پرونده‌های قضایی (۱۳۰۶-۱۳۲۰ش) پرداخته می‌شود. علت انتخاب موضوع این است که انحلال دستگاه عدلیه دوره قاجار و اصلاح نظام قضایی ایران و سرانجام تأسیس عدلیه نوین با ایده و تلاش علی‌اکبر خان داور وزیر عدلیه در روزگار حکومت رضاشاه صورت گرفت؛ که همین امر بیانگر تلاش آن دولت در راستای تحقق عدالت و اصلاح نظام قضایی بود. اما علی‌رغم این مسئله، دشواری‌ها و مشکلات متعددی مردمان را گرفتار کرده بود زیرا همچنان سایه نظام قضایی کهن کاملاً از میان نرفته بود و بی‌عدالتی همچنان وجود داشت و وزارت عدلیه هم قادر نبود تا عملکرد شعبه‌های خود را به طور کامل و دقیق زیر نظر داشته باشد. از این رو، در استان‌های مختلف بسان کرمانشاهان معضلات بسیاری حل نشد و اداره عدلیه در پاره‌ای از اوقات به دلایل گوناگون نمی‌توانست و یا نمی‌خواست شکایات را به شکل قابل قبولی بررسی کند. پس مردم با دردهایی مواجه شدند. بنابراین هدف از انجام این پژوهش پاسخگویی به این سؤال است که واکنش و رویکردهای دستگاه عدلیه کرمانشاهان در تقابل با مجرمان و شاکیان چگونه بود؟ فرضیه حاصله چنین است که موضع و اقدامات این اداره در برابر متهمان و شاکیان تا حدودی دوگانه و خاص بود زیرا گاهی اوقات بنا به مصلحت‌های شخصی و حاکمیتی عدالت، نظم و قانون رعایت نمی‌شد و عده‌ای از قضات و کارگزاران عدلیه هم برای حفظ منافع خویش و یا چاپلوسی همیشه عادلانه رفتار نمی‌کردند.

۲. پیشینه پژوهش

پیرامون موضوع این پژوهش تاکنون تحقیق مستقل و شایسته‌ای انجام نشده و پژوهشگران مختلف بیشتر و به طور کلی تشکیلات عدلیه در دوران قاجار و پهلوی را در قالب کتاب و یا فصلی از آن، مقاله و پایان‌نامه بررسی نموده‌اند ولی به شکل خاص و جزئی عملکرد عدلیه کرمانشاهان و بزهکاری و جرایم اجتماعی را مورد توجه قرار نداده‌اند. به عنوان نمونه، باقرعاقلی (۱۳۶۹)، در کتاب «داور و عدلیه» به صورت کلی به عملکرد علی‌اکبر داور در حوزه تشکیلات عدلیه کشور و نحوه عملکرد آن پرداخته، ولی درباره اداره عدلیه کرمانشاه سخن نگفته است، همچنین عباس سرافرازی (۱۳۸۴)، در پایان‌نامه کارشناسی ارشد با عنوان: «تشکیلات عدلیه در دوره قاجار» و نیز تنها به دستگاه عدلیه در عصر قاجار تحقیق نموده است، و یا محمدحسن نیا (۱۳۸۹)، در مقاله «تشکیلات عدلیه قدیم و جدید و خاطراتی از آن»،

نگاهی به رویکردهای دستگاه عدلیه کرمانشاهان در دادرسی ... (طلعت ده پهلوان) ۶۱

نامی از عدلیه کرمانشاهان نبرده است و نیز مسلم شیاسی و قباد منصوریخت (۱۳۹۹)، در مقاله «بازتاب‌های انحلال عدلیه در مطبوعات دوره رضاشاه (۱۳۰۴-۱۳۰۶/۱۳۰۵-۱۹۲۷م)»، به شکلی گذرا پیرامون عدلیه بحث نموده‌اند و اشاره‌ای هر چند کوتاه و مختصر به عدلیه کرمانشاهان نداشته‌اند. و در نهایت، ویلم فلور (۲۰۱۸) در کتاب «کرمانشاه» اشاره چندانی به عدلیه نکرده است. از این رو، با توجه به این که تاکنون پژوهش مستقل و روشمندی راجع به عملکرد عدلیه کرمانشاهان در دوره پهلوی اول صورت نگرفته، چنین پژوهشی با بهره‌گیری از اسناد عدلیه در جهت آشنایی با تاریخچه و عملکرد عدلیه در آن روزگار ضروری به نظر می‌رسد. بنابراین، این مقاله با بهره‌گیری از روش پژوهش کتابخانه‌ای و با تکیه بر آگاهی موجود از مطبوعات مهم و به ویژه با بررسی اسناد منتشر نشده عدلیه کرمانشاه در آرشیو اسناد کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران درصدد تبیین گوشه‌هایی از عملکرد عدلیه کرمانشاهان در عصر پهلوی اول است. اهمیت این تحقیق آن است که برای نخستین بار با تکیه بر چنین اسنادی به بررسی و واکاوی این مسئله در عدلیه استان کرمانشاه آن هم در عصر پهلوی اول می‌پردازد تا بدین صورت زوایایی از عملکرد و احکام دستگاه عدلیه در این منطقه از ایران مورد بررسی قرار گیرد.

۳. محدوده جغرافیایی کرمانشاهان در دوره پهلوی اول

در ابتدای دوران حکومت پهلوی اول مطابق با قانون جدید، ایران به یازده استان، چهل و نه شهرستان، و تعداد زیادی بخش و دهستان زیر نظر وزارت داخله تقسیم شد (آبراهامیان، ۱۳۸۳: ۱۷۰). کرمانشاهان نیز در میان این استان‌ها بود و به خاطر این که در مجاورت عراق از سمت غرب و نیز همدان از سمت مشرق، کردستان از سمت شمال و لرستان از سمت جنوب قرار داشت و شهرهای کرمانشاه، هرسین، قصرشیرین، شاه‌آباد (اسلام‌آبادغرب)، سنقر و کلیایی، گیلانغرب، سرپل ذهاب، پاوه و اورامانات و کنگاور را در بر می‌گیرد، همچنان اهمیت خود را در حوزه‌های نظامی و سوق الجیشی و اقتصادی حفظ نمود (سلطانی، ۱۳۷۰: ۱۷/۱). از طرفی هم، به سبب تنوع اقلیمی، کوهستانی بودن و حضور طوایف مختلف در آنجا و درگیری‌هایی که میان آنان رخ می‌داد لازم بود تا دستگاه عدلیه بر اوضاع آن منطقه کاملاً مسلط باشد.

۴. رویکردهای منفی عدلیه کرمانشاهان

در سال ۱۳۰۶ش عدلیه نوین با ابلاغ تلگراف تأسیس آن به سراسر ایران و با نطق رضاشاه در ۱۵ اردیبهشت همان سال در کاخ گلستان شکل گرفت (ایران، ۱۳۰۵: ۱). هدف اصلی دولت ایجاد عدلیه عادلانه و مبتنی بر واقعیت روز و تعیین تکلیف پرونده‌های جمع کثیری از مردم بود. بنابراین، در همین راستا کمیسیونی برای اصلاح و تدوین قوانین تشکیل شد و زیر نظر شخص علی اکبر داور کار نوشتن و تدوین قوانین جدید با جدیت آغاز گشت. در این کار قانون یا کد فرانسه^۱ پایه و اساس قرار گرفت. نخستین جلد قانون مدنی در سال ۱۳۰۷ش در مجلس به تصویب رسید. جلد‌های دوم و سوم قانون مدنی هم در سال ۱۳۰۸ش به مجلس تقدیم شد، اما تصویب آن‌ها تا سال ۱۳۱۳ش و ۱۳۱۴ش به تعویق افتاد. از سویی نیز، کمیسیون مربوطه تلاش کرد تا قوانین و موازین فقه اسلامی را هم در نظر بگیرد (رحمانیان، ۱۳۹۵: ۱۹۶). بنابراین، علی اکبر داور حقوقدان برجسته که در سوئیس حقوق آموخته بود نقش مهمی را در تکامل دستگاه عدلیه در عصر رضاشاه ایفا نمود. وی حقوقدانان تحصیلکرده جدید را بجای قضات سنتی به کارگماشت؛ همچنین ترجمه‌های تعدیل یافته‌ای از حقوق مدنی فرانسه و حقوق جزای ایتالیا را به نظام حقوقی ایران وارد کرد و نیز سلسله مراتبی از دادگاه‌های دولتی به شکل دادگاه‌های بخش، ناحیه و استان و یک دادگاه عالی را پدید آورد و مسئولیت تشخیص شرعی یا عرفی بودن موارد حقوقی را به قضات دولتی واگذار نمود (آبراهامیان، ۱۳۸۳: ۱۷۵). و بدین ترتیب، ساختار قضایی ایران را دگرگون ساخت. با این حال، عملکرد او مورد مخالفت و انتقاد برخی از رجال سیاسی کشور از جمله، دکتر محمد مصدق واقع گردید زیرا وی معتقد بود که انحلال و تغییر شکل عدلیه که از دستاوردهای مهم مشروطه است کار ناروایی به حساب می‌آید و نیز اجتهاد غیرقابل انتقال است و افراد غیرمذهبی نباید در امور قضاوت وارد شوند (مکی، ۱۳۶۴: ۲۹۹-۳۰۰).

از سوی دیگر، او استفاده از قوانین حقوقی بیگانگان و بهره‌گیری از مستشاران خارجی در این حوزه را زیان‌آور و بر ضد منافع مردم دانست (کاتوزیان، ۱۳۸۵: ۱۵۴). برخی از مطبوعات مشهور نظیر، روزنامه شفق سرخ که توسط علی دشتی منتشر می‌شد و یا حبل‌المتین انحلال عدلیه قدیم را به خوبی منعکس کردند. مثلاً، در روزنامه شفق سرخ آمده است: «... این خانه‌ای که در آن را بستند آشیانه فساد بود ...» (شفق سرخ، ۱۳۰۵: ۱) و نیز نشریه پر فروش حبل‌المتین در مقاله‌ای می‌نویسد: «... زمان بسیاری لازم بود تا عدلیه اصلاح شود و ذهن مردم نسبت به آن تعدیل گردد و آن را پناهگاه خود بدانند و طعم عدالت را بچشند ...» (حبل‌المتین، ۱۳۰۵: ۳) و

در ادامه بر خلاف نظر مصدق استخدام مستشاران خارجی و با تجربه را در جهت بهبود اوضاع عدلیه ضروری می‌داند (همان). به هر حال، داور علی‌رغم مخالفت‌ها، اصلاحات قضایی را لازم بر شمرد و تشکیلات موجوده را برای تأمین نظریه اصلاحی کافی ندانست و معتقد بود که رفع نواقص و اصلاح عدلیه امری واجب است (عاقلی، ۱۳۶۹: ۱۰۷). سرانجام با انجام اصلاحات در تشکیلات جدید عدلیه ۳۵ شعبه آن در سراسر کشور از جمله، کرمانشاه راه اندازی شد که همه آن‌ها زیر نظر مرکز فعالیت می‌نمودند (همان: ۱۴۲)؛ و ظاهراً وزارت دادگستری بر آنان به خوبی نظارت داشت اما با بررسی اسناد حقوقی و کیفری این دوران نشان می‌دهد که دولت از کنترل دقیق شعبات عدلیه در اقصی نقاط ایران ناتوان بوده و فساد و تباهی آنان برخلاف شعارهای عدالت محوری که از قبل داده بودند است و اغلب حقوق مردم نادیده انگاشته می‌شد. بسیاری از پرونده‌های قضایی همواره از بستر و زمینه‌های اجتماعی بر می‌خیزند و شرایط اجتماعی در شکل‌گیری انواع بزه‌ها و جرایم نقش اساسی دارد؛ کرمانشاهان که به خاطر موقعیت جغرافیایی و اقتصادی خاص خود یکی از مناطق مهم کشور در عصر پهلوی اول به شمار می‌رفت از این رو، تشکیلات عدلیه در آنجا سامان گرفت. در این ناحیه اقوام، طوایف و ایلات مختلفی سکونت داشتند که همواره میان آنان اختلافات و منازعات قومی، مذهبی و خانوادگی بروز می‌کرد که البته تصاحب املاک و اراضی، حقابه و عایدات بیشترین سهم را داشت.

افزون بر این به سبب نزدیکی به مرز با معضل اجتماعی قاچاقچیان روبرو بود که به راحتی در مرز دو کشور تردد می‌کردند و کمتر تحت تعقیب و بازجویی قرار می‌گرفتند، همین مسئله ناامنی‌های اجتماعی و اقتصادی را به دنبال داشت. با وجود این که، چنین معضلات اجتماعی در متون تاریخی کمتر مورد توجه و منعکس شده ولیکن در این رابطه اسناد فراوانی وجود دارد که این معضلات اجتماعی را مبرهن می‌سازند. آن گونه که اسناد عدلیه کرمانشاهان بیان می‌کنند؛ بزهکاری، رشوه، قاچاق، قتل و سایر جرایم در این خطه به وفور وقوع پیوسته و با توجه به ضعف نسبی اداره عدلیه و همچنین وجود افراد بی‌کفایت و نالایق که در پاره‌ای از اوقات هم از سران طوایف تبعیت نموده و یا پول دریافت می‌کردند، پس شاکیان که بیشتر از طبقات فرو دست و فقیر جامعه بودند چون راه بجایی نمی‌بردند مجبور می‌شدند با نامه‌نگاری‌های فراوان از اداره عدلیه مرکز یاری بطلبند. از این رو، با ارسال نامه‌ها، درخواست‌ها و حتی ادله وافر عاجزانه تلاش کردند تا از حق خویش حتی با التماس دفاع نمایند. اما عدلیه مرکز کمک چندانی به آنان نمی‌کرد و با این که گاهی دستور پیگیری به عدلیه

کرمانشاه داده می‌شد اما در نهایت شاکی با ناامیدی مواجه می‌شد. البته تعداد اندکی از شکوائیه‌ها با سختی‌های فراوان گاه به سرانجام می‌رسید. ناگفته نماند که فاصله زیاد کرمانشاه تا تهران و نیز کمبود وسایل ارتباطی که اخبار عدلیه کرمانشاه را به مرکز مخابره کند و عدم استقلال قضات که نباید مخالف نظر حکومت و شخص شاه و حتی نمایندگان دول خارجی مانند؛ کنسول بریتانیا در کرمانشاه حکمی را صادر می‌کردند در ایجاد ضعف دستگاه عدلیه تا حدودی مؤثر بود.

۵. معضلات تخلفات مردم در کرمانشاهان

در دوران پهلوی اول مناطق غربی ایران بالاخص کرمانشاهان، به علت بستر و ساختار اجتماعی و سیاسی با نظام و قانون نوین تا حدود زیادی انطباق نداشت، وجود ساختارهای کهن اجتماعی، اختلاف و نزاع مداوم میان اقوام و طوایف مختلف و نزدیکی به مرز، تعارض میان ساختارهای معیشت شهری، عشیره‌ای و رعایای تازه اسکان یافته در روستاها عامل بسیار مهمی در ظهور چنین تعارضاتی بود. بر اساس اسناد، کرمانشاه از نظر بزهکاری و جرایم وضعیت مطلوبی نداشت، همین امر امنیت و آسایش مردم را به مخاطره انداخته و باعث شده بود تا در اغلب اوقات جمع‌کنیری از مردمان تحت ظلم و ستم واقع شوند. ساختارهای جدید نیم بند مشروطه قادر به استقرار عدالت نبود و تغییرات جدید نیز بدون وجود ساختارهای اجتماعی، سیاسی که بتواند حداقلی از امنیت و عدالت را بر آورده سازد از اجرای عدالت نا توان بود و لذا تامین عدالت در این عصر علی‌رغم تلاش برای تغییر ساختارها و اصلاحات مورد نظر به سر نیزه و قدرت نظامی سپرده شده بود و اجرای عدالت مبتنی بر قانون نیز عرصه خطا و آزمون بوده است. از این رو، در محاکم قضایی اطلاع دادرسی یکی از موضوعاتی بود که موجب گشت تا مردم از عملکرد عدلیه راضی نباشند. بر اساس اسناد حقوقی، ادارات عدلیه و امنیه کرمانشاهان نسبت به بررسی برخی از جرایم به علت سستی و منفعت‌طلبی واکنش مثبت و جدی نشان نمی‌دادند به گونه‌ای که، مدت زمان رسیدگی به بعضی از پرونده‌های منجر به اطلاع دادرسی می‌شد و معمولاً حق شاکیان نیز به راحتی ضایع و تباه می‌گردید. البته اگر این شاکیان در جایگاهی از نفوذ اجتماعی هم قرار داشتند آن چنان قادر به احقاق حق خود نمی‌شدند به عنوان نمونه، اسمعیل، کلانتر هرسین (از شهرهای کرمانشاه) به طور مداوم خواستار تعیین تکلیف وضعیت سارقان تریاک در آن دیار شد و طی نامه‌ای به عدلیه با ناراحتی و لحنی گلایه آمیز چنین می‌نویسد:

نگاهی به رویکردهای دستگاه عدلیه کرمانشاهان در دادرسی ... (طلعت ده پهلوان) ۶۵

وزارت جلیله عدلیه، اسمعیل کلانتر هرسین به خاک پای مبارک اعلیحضرت همایون شاهنشاهی ارواحنافداه معروض می‌دارد سارقین اموال مسروقه آن‌ها توسط امنیه دستگیر و به عدلیه کرمانشاه تسلیم شده‌اند، ولی محکمه در رسیدگی مسامحه می‌نماید، با ارسال عرض حال مشارالیه متمنی است ... در احقاق حق عارض تسریع نماید. رئیس دفتر شاهنشاهی ۱۳ اسفند ۱۳۰۷ (نامه اسمعیل کلانتر هرسین به عدلیه، شماره: ۷/۱۲/۵/۱۴۰۴۴ ساکما).

و در ادامه زمانی که نتیجه مورد انتظار حاصل نمی‌شود، نامه دیگری چنین می‌نگارد:

به عرض خاک پای جواهرآسای اعلیحضرت قدر قدرت شاهنشاه ملائک سیاه و روحی ارواحنافدا می‌رساند، در خصوص تریاک سرقتی ندیمان عریضه‌ای به خاک پای جواهرآسای مبارک تقدیم و دستخطی از طرف وزارت داخله صادر فرمودند: ما امر کردیم به رئیس کل تشکیلات امنیه و حکومت جلیله کرمانشاهان که استرداد مسروقه شما شود. آنچه باشید این است قضیه را مجدداً به عرض خاک پای جواهرآسای اعلیحضرت قدر قدرت شاهنشاه روحی و ارواحنافدا می‌رساند پس از رفتن یک نفر رئیس در تعاقب حال سارقینی طرف هرسین می‌رود سه نفر از مضمونین سارقین تریاک را دستگیر از اهل قصبه هرسین مدت سه ماه در تحت استنطاق چند ورق رسید به عمل آورده تمام دلایل به هر محکومیت سارقین فقط اعتراف به من نمایند رئیس اداره امنیه قضیه را به حضور مبارک حضرت اشرف آقای امیر لشکر تلگرافاً عرض می‌نماید حال منوط به امر مبارک است. حضرت اشرف آقای امیر لشکر جواب مرحمت فرمودند سرقتی را به صاحب رد و سارق را با رسید تحویل عدلیه نمائید در این بین رئیس اداره امنیه کرمانشاهان به مسافرت می‌رود بستگان سارق به واسطه کار به دست عدلیه برسد شش ماه یا یک سال طول دارد و صاحب مال عاجز می‌شود پس می‌کشد دیگر چه شد که عدلیه مسامحه دارد چه عرض کنم با این همه اوراق رسید در تمام محکومیت سارق بود علاوه دو ورق دیگر چاکران از اداره امنیه کتباً گرفته‌ایم به تمیر عدلیه هم رساند که این سه نفر سارق تریاک می‌باشند با این که جدیت سلطان مجد رئیس امنیه یک قبضه تفنگ سه تیر بلند هم از سارقین کشف نموده‌اند امیدوارم دستخط جناب جهان مطاع مبارک مرحمت نمود از عدلیه سرقتی چاکران را مسترد دارد چون دو نفر از رؤسای هرسین دست روی آن‌ها کشیده و طرفداری می‌کنند نمی‌گذارند احقاق حق چاکران بشود عبدالباقی قاضی هرسین و چراغعلی خان ... نایب نظامی در مسیر اختلال بستند، هر حال یک سال و هفت ماه طول کشید محض رضای خدا احقاق حق بفرمائید. ندیمان اسماعیل کلانتر هرسین و شرکاء (نامه دوم اسمعیل کلانتر هرسین به عدلیه، ساکما).

سرانجام عدلیه کرمانشاهان در پاسخ به نامه اسمعیل کلانتر هرسین به اختصار چنین نوشت:

ریاست عدلیه کرمانشاهان، اسمعیل کلانتر معروض به خاک پای مبارک همایونی ارواحفاده تقدیم داشته، پس از عرض علیه، عرض حال را برای رسیدگی و تهیه جواب به وزارتخانه حالیه فرموده‌اند ... سارقین اموال مسروقه آن‌ها توسط امنیه دستگیر و جهت رسیدگی و تنفیذ مجازات به عدلیه آنجا تسلیم شده‌اند، محکمه در رسیدگی به امر مشارالیه اقدام نماید

...

در ادامه همین نامه دستور داده شده که بر مبنای شرح فوق، این نامه جهت اطلاع به اسمعیل کلانتر هرسین اطلاع داده شود تا به عدلیه کرمانشاه مراجعه نماید (نامه عدلیه کرمانشاهان در پاسخ به نامه اسمعیل، کلانتر هرسین، نمره عمومی: ۲۹۱۰۲، ماه تاریخ تحریر: ۷/۰۲/۲۳، ماه تاریخ خروج: ۱۳۰۸/۰۱/۰۶، ساکما). به رغم این که در قوانین کیفری برای این گونه اعمال مجازاتی پیش بینی شده بود اما خروجی این دادرسی‌ها چیز دیگری بود. مدارک اسناد نشان دهنده طولانی شدن فرآیند بررسی‌های قضایی و اعمال نفوذ اطرافیان و بستگان سارق و تعلل اداره امنیت و دستگاه عدلیه در رسیدگی به این گونه جرایم است.

۶. معضلات رشوه در اداره عدلیه کرمانشاهان

در جامعه سنتی ایران در عهد قاجار رشوه امری عادی و نهادینه شده بود که در سلسله مراتب نظام استبدادی عهد قاجار نفوذ گسترده‌ای داشت و از شخص شاه تا امراء و حکام و کار گزاران جزء به راحتی آن را دریافت می‌کردند و قانونی برای مقابله با این رسم نه تنها وجود نداشت بلکه در سلسله مراتب قدرت منبع در آمد و رشد و ترقی به شمار می‌آمد. علی‌رغم، برخی تلاش‌ها از سوی اشخاصی مثل امیرکبیر این معضل در دوران مشروطه با وجود تأسیس وزارت عدلیه و بعدها وزارت دادگستری نوین همچنان به عنوان یکی از بزه‌های اجتماعی و جرایمی بود که جامعه را به شدت تحت تأثیر قرار داده بود، مسئله رشوه و نتایج حاصله از آن منجر به پایمال شدن حق فرد و هرج و مرج می‌شد. در این دوران، در کرمانشاهان بحث پرداخت رشوه یکی از معضلاتی بود که گریبانگیر دستگاه قضایی شده بود به صورتی که تعداد قابل توجهی از شاکیانی که به دستگاه عدلیه مراجعه می‌کردند، با اندوه و عصبانیت از نابسامانی موجود در ساختار این وزارت شکایت داشته‌اند. بنابراین، حاکم بودن این شرایط؛ سبب بروز نارضایتی‌های گسترده و شکایت عده زیادی از مردم می‌شد؛ همین امر اوضاع نابسامان و فساد دستگاه عدلیه در این منطقه را به خوبی نشان می‌دهد.

نگاهی به رویکردهای دستگاه عدلیه کرمانشاهان در دادرسی ... (طلعت ده پهلوان) ۶۷

از طرفی، هر چند برای این گونه معضلات اجتماعی جرم‌انگاری و مجازاتی برای آن در نظر گرفته شده بود ولی گاهی در عمل اقدام مؤثری در این خصوص صورت نمی‌گرفت به طوری که، آقای ابوالقاسم یخچالی طی نامه‌ای از فساد و رشوه در عدلیه کرمانشاه به مرکز شکایت کرده و نسبت بدین امر این طور اعتراض نموده بود:

تصدق پای جواهر آسای عدالت گستر انوشیروانیت گردم، از آنجایی که طالع اقبال مظلومان صفحه غرب عموماً و مظلومان ستمکش کرمانشاهان خصوصاً از الطاف ربانی به شرف ... خاک پای موکب مسعود مبارک بر سر و دیده جان پر از غبار ظلم از عدلیه بی‌عدل منور و مفتخر فرمودند و از جمله مظلومان این دعاگوی جانفشان ابوالقاسم نام معروف یخچالی نزدیک سه سال است به عدلیه به موجب سند شرعی عارض شده، پس از خرابی و خسارت زیاد ارجاع به محضر علماء نمودند به محضی که حکم برله جانفشان صادر گردید، پولی از مدیونم گرفتند و او را مرخص نمودند حال به اقتضای سال و سن و سی نفر عیالات پناه به آسمان عدالت بنیان مبارک آورده، بلکه در این اواخر عمر از دولت فرق مبارک نایل به حقوق حق گشته تا مادام العمر با این کثرت عیالات اشتغال به ثناخوانی ذات اقدس ملوکانه شاهنشاه ... ورزیم زیاد امر مطاع ملوکانه است، ابوالقاسم یخچالی (نامه ابوالقاسم یخچالی به وزارت جلیله عدلیه، ساکما).

این سند آشکار می‌کند که چگونه فرد مجرم با پرداخت رشوه به دستگاه عدلیه کرمانشاهان آنان را با خود همراه و سرانجام تبرئه و آزاد شده است. حال این که حق شاکی به راحتی تضییع شده است. مرکز نیز در پاسخ به نامه او در کمال خونسردی چنین گفت:

آقای ابوالقاسم یخچالی، در جواب عرض حال مبنی بر شکایت از عدلیه کرمانشاهان که به خاک پای مبارک اعلیحضرت همایون شاهنشاهی ارواحنافداه معروض داشته‌اید و برای رسیدگی به وزارت عدلیه احاله فرموده‌اند اشاره می‌دارد بعد از تجدید کمیسیون عدلیه ولایات به محکمه مربوطه مراجعه نماید ... قانون رسیدگی و احقاق حق خواهد شد. امضا - معاون کاظمی (نامه وزارت عدلیه به ابوالقاسم یخچالی، نمره عمومی ۱۶۳۲، تاریخ تحریر: ۶/۰۲/۱۲، تاریخ خروج: ۱۳۰۶/۰۲/۲۳، ساکما).

به هر طریق، سند دیگری راجع به این موضوع در دسترس نیست که معلوم شود این شخص به حق خویش رسیده است یا نه!!

کلاهبرداری - قصد عمدی در فریب دادن دیگران به منظور نفع شخصی - هم از دیگر بزه‌های اجتماعی است که مشکلات عدیده‌ای را برای مردم کرمانشاه ایجاد کرده بود. به عنوان

نمونه، فردی به خاطر این که در معامله ماشین زیان دیده و از وی با زیرکی کلاهبرداری شده چنین شکایت کرده است:

مقام منع دادستان رفیع وزارت محترم عدلیه اعظم دامت شوکته، پس از مراسم ثناخوانی که در خور شئون آن دولت مقدس است ... مصدع اوقات شریف می‌گردد و این جان نثار حاج قاسم زریر کرمانشاهی در بیست ماه قبل یک دستگاه اتومبیل شورلت سواری ۳۳ شرکت سیدرضا شورش قمی از کمپانی ... کردند در کرمانشاه خریداری نموده، به قیمت سه هزار تومان، به این ترتیب که هزار تومان نقد و بقیه با قسط ماهی دویست و بیست و پنج تومان بپردازیم چون بند مربوط به حصر از راه تبانی سیدرضا و ... کردند با هزار زبان و سیصد تومان سند ماشین را اضافه از قیمت ماشینی که فروخته بودند نوشتند و سند ماشین سه هزار و ششصد تومان شد خلاصه این که ماشین را تحویل گرفتیم چون سیدرضا شوهر مجوز مسافر گرفته، بدون این که محلی به قراردادی بگذاریم، ماشین را سوار شد و رفت و از بغداد به طهران ایاب و ذهاب می‌نمود ... پس از دوماه قضیه را به کمپانی گفته، کمپانی اظهار نمود که سیدرضا اقساط ماشین را مرتباً به ما می‌رساند مطابق شروط تات سند اگر یک ماه نرساند ماشین را توقیف می‌نمائیم و شما کار به کار سیدرضا نداشته باشید چون این بند دارای عائله بوده دویست تومان بابت پانصد تومان خرید ماشین از علی‌اصغر نام در کرمانشاه تومانی شش شاهی در ماه قرض کرده بودم و کسی در دست نداشته ناچار در نفت شاه با آن هوای مهلک و برای عائله و حفظ آبروی خودم تهیه معاشی نمودم پس از مدتی به کرمانشاه آمده و در تعقیب سیدرضا برآمد خلاصه درگاراژ او را ملاقات و مطالبه صورت حساب و عایدات پانزده ماه ماشینی که در تصرف او بوده و منافع ماشین بالغ بر چهار هزار و پانصد تومان بدون این که یک شاهی در این مدت به من داده باشد و در حضور جمعی جواب داد که ماشین مربوط به تو نیست خلاصه چون شکایت مسبوق نبوده بیست تومان اثاثیه منزم را فروخته به یک نفر از وکلای محترم اداره عدلیه داده که حقوقم را از سیدرضا بگیرد همین که اختطاریه عدلیه به سیدرضا مذکور رویت شد سید رضا ماشین را به کمپانی تحویل داده و نماینده کمپانی بنده را اخطار تهدیدآمیز کرد که اگر چنان که فوری شکایت خود را راجع سیدرضا از اداره عدلیه پس نگیرید به کلی حقوق شما را پایمال می‌نمائیم، جان نثار اهمیتی به حرف‌های کمپانی نداده و شکایت خود را تعقیب سیدرضا شوهر وکیلی را برای خودش انتخاب نموده و ماشین را به کمپانی واگذار و راه خودش را پیش گرفت و رفت پس از چند روز بنده مطالبه ماشینی را از کمپانی نموده جواب داد که ماشین مال شما نیست و پس از پانزده روز دیگر اجرائیه یک قسط ماشین که دویست و بیست و پنج تومان بود برای بنده از طرف اجرا ثبت اسناد صادر و ماشین را توقیف نمود در هفده خرداد با حضور نماینده محترم مزایده ثبت اسناد به یک نفر از

نگاهی به رویکردهای دستگاه عدلیه کرمانشاهان در دادرسی ... (طلعت ده پهلوان) ۶۹

منتخبین خودش حراج به مبلغ هشتصد و هفتاد و پنج تومان نمود و مطابق این وجه گویا سند امضا و ماشین به اداره محترم ثبت اسناد ارائه داده بود بدون این که دیناری به بنده بدهد و همانطوری که اظهار نموده بود که حقوق بنده را پایمال نماید پایمال نمود و از طرف دیگر چهار ماه است از مدت شکایت بنده می‌گذرد و وکیل مدعی بنده حاشا نموده که ماشین مذکور در ید و تصرف سید رضی شوهر نبوده است با دادن یک ورقه استشهاد و تصدیق نماینده نظمیه هنوز به اداره محترم عدلیه کرمانشاه ثبوت نشده است و از طرف دیگر چون کمپانی دستش قوی بود با مساعدت نماینده محترم مزایده ثبت اسناد، ماشین بنده را که تجاوز از هزار و پانصد تومان قیمت داشت به مبلغ مذکور فروخت ...

در پایان این نامه با التماس شرایط زندگی خود و ماهیت فرد کلاهبردار را توضیح می‌دهد و از مسئولان خواهش می‌کند تا نسبت به کلاهبرداری و بی‌عدالتی صورت گرفته توسط آن شخص و کمپانی ماشین اقدامات قانونی لازم انجام شود و ادارات عدلیه و امنیه اجازه ندهند تا حق وی به راحتی پایمال شود (سند مربوط به شکایت از کلاهبرداری در کرمانشاه، ساکما). بنابراین، همان‌طور که از محتوای این سند هویدا است حق فرد مذکور به راحتی ضایع شده و اداره عدلیه و نیز نظمیه کرمانشاه هم به درخواست وی اهمیتی نداده است. با وجود این کاستی‌ها اداره عدلیه مرکز هم در برخی از مواقع نظارت کافی بر شعبات خود در شهرستان‌ها نداشته است؛ زیرا آنان نسبت به دعاوی مردم عملکرد و رفتار مناسبی نداشتند و بدین طریق، حق شاکیان به راحتی تباه می‌شد.

۷. مشکلات مربوط به قاچاق

مسئله قاچاق یکی دیگر از بزه‌ها و جرایم اجتماعی است که در آن زمان با توجه به شرایط جغرافیایی کرمانشاهان و نزدیکی به عراق امری اجتناب ناپذیر و تا حدودی طبیعی بود. زمانی که چیزی بدون اجازه دولت معامله و وارد کشور می‌شد، دولت آن را قاچاق تلقی می‌کرد. نمونه‌های از این گونه اتهامات که به شرنوشت و نتیجه مشخصی منجر نمی‌شده است. در اسناد عدلیه کرمانشاه بدست آمده که نشان دهنده این گونه برخوردها با امور قاچاق و نقش مأموران و مسئولان محلی و دولتی در این گونه امور است و متهمان در نهایت امکان و قدرت لازم را برای روشن شدن حقوق خود نمی‌یافتند. بررسی اسناد عدلیه کرمانشاه ابعاد و زوایای پنهان این مسئله را بخوبی آشکار می‌کند. به‌طوری‌که، شخصی بنام رضاقلی یاسمی از اهالی گوران که متهم به دزدی اموال فردی بنام عزیز سرتختگاهی شامل مقداری اشیاء، یک رأس اسب و پنجاه

ریال وجه نقد از او بود و نیز به علت قاچاق مقداری قند هم تحت تعقیب قرار داشت و در همین خصوص مقداری جریمه به اداره گمرک ایالتی کرمانشاهان پرداخت کرده و اموالش نیز به دستور دولت حراج گردیده بود، مورد شکایت وی واقع گشت. اما، پس از مدتی حکمی صادر شد که چون وزارت دادگستری پیرامون این پرونده ادله کافی در اختیار نداشته است، رأی به تبرئه وی داده و قرار منع تعقیب صادر نموده است (نامه دیوان عدالت عظمی، ورقه تحقیقات و صورت مجلس، صفحه ۱-۲، ۱۳۱۸/۰۱/۰۵، ساکما).

در این میان نامه‌های متعددی نیز از طرف اداره گمرک کرمانشاهان و وزارت دادگستری و عدلیه درباره وضعیت این پرونده صادر شده اما ظاهراً با پافشاری و پیگیری شاکی بررسی مجدد این پرونده در دستورکار عدلیه قرار می‌گیرد به صورتی که، طبق دستور شماره ۱۵/۲/۲۸-۳۵۴۱ دیوان عدالت عظمی، دیوان جزا می‌بایست در تکمیل پرونده اتهام رضاقلی یاسمی اقدام نماید (نامه دیوان عدالت عظمی، شماره ۶۶۳، ساکما). و نیز در این نامه آمده است:

در پاسخ به نامه شماره: ۱۷۸/۹-۳۵، آقای مستنطق شعبه ۲ عدلیه کرمانشاهان، مقتضی است با مراجعه به مندرجات پرونده کار تا حدی که امکان دارد در اطراف قضیه رسیدگی نموده و نتیجه را برای اقدام ارسال دارند. مدعی‌العموم دیوان‌عالی جزاء جوادی (نامه وزارت عدلیه، به تاریخ: ۱۳۱۷/۰۱/۲۳، شماره: ۱۵۹۸، ساکما).

و در نامه دیگر سرهنگ شاکر طباطبایی، فرماندار مرزی غرب کشور نیز از شعبه استنطاق کرمانشاهان خواسته تا نتیجه بازجویی و تحقیق را گزارش دهد (نامه فرماندار مرز غرب، ساکما). با وجود این، متهم قضیه دزدی را تکذیب نموده و جرم خویش را نپذیرفته است (نامه وزارت جنگ، شماره: ۲۷۳۳، ساکما). و طی نامه‌ای اذعان داشت که اولاً، اسب که جزو وسایل قاچاقچیان بود توسط دولت فروخته شد. ثانیاً، اشیایی هم از شاکی گرفته نشده پس ادعای وی کذب است (نامه رضاقلی یاسمی، شماره: ۱۲۵-۱۴/۱۰/۵، ساکما). در نهایت، اظهارات و دفاعیات متهم تأیید نشد و به دستور اداره عدلیه با توجه به شواهد و مدارک محکوم گردید. به نظر می‌رسد که مقامات محلی و متنفذ اجازه روشن شدن جرایم انتسابی را نمی‌دادند و قاچاق کالاهای اساسی از جمله قند و شکر که جزو انحصارات دولتی بوده به راحتی صورت می‌گرفته و نتایج آن در محاکم مشخص نمی‌شده و مرتکبین به راحتی مجازات نشدند.

۸. جرایم مربوط به نمایندگان خارجی

در این میان با توسعه مدرنیته و ورود وسایل جدید حمل و نقل ماشینی حوادث و اتفاقات دیگری بر دامنه مسائل و جرایم قضایی افزوده بود و برای نخستین بار جامعه و عدلیه را در معرض برخی جرایم نو پدید قرار می داد. جرایمی که می توانست سهوی یا عمدی باشد، دزدی وسایل نقلیه جدید و تصادفات از این نوع جرایم بودند که قوانین مشخص و مدون هم برای آن وجود نداشت و یا پیگیری های آن با اعمال نفوذ مواجه می شده است پرونده ها و مدارک، سندی پیرامون دزدی و سیله نقلیه یا تصادف منجر به قتل از جمله اسناد قضایی در عدلیه کرمانشاه یافت شده است. لازم به ذکر است که، در اواخر عصر قاجار و سپس دوران حکومت رضاشاه در کرمانشاه به سبب تسطیح و هموارکردن جاده ها برای عبور ماشین که در بدایت امر تعداد آن ها کمتر از ۲۵ دستگاه بود و زنان پس، در سال های بعد تعداد آنان زیاد شد و نیز به علت شیب تند برخی از جاده ها خطرهای جانی و مالی برای عابرین رو به فزونی نهاد (floor, 2018, 454)، به طوری که، اکثر تصادفات منجر به مرگ می شد و چنانچه راننده گواهینامه نداشت، عملش قتل عمد و در زمره جرایم اجتماعی بود. در همین خصوص بر اساس اسناد در سال ۱۳۱۵ در کرمانشاه تصادفی منجر به مرگی اتفاق افتاد؛ اما عدلیه در بررسی علت آن و برخورد با متهم تعلل و موضع آشکاری اتخاذ نکرده بود. از این رو، خانواده مقتول نسبت به عدم رسیدگی به این مسئله شاکی شدند به شکلی که، در سندی آمده که در ساعت سه قبل از ظهر ۱۳۱۵/۰۲/۲۶ طبق گزارش کلانتری، قنصل انگلیس در کرمانشاه، طفل هشت ساله ای با اتومبیل زیر گرفته و وی را به مریض خانه آمریکایی برده، اما فوت می کند. بنابراین، خانواده او خواستار جمع آوری ادله و تعقیب متهم شدند (نامه به وزارت عدلیه - به تاریخ ۱۳۱۵/۰۲/۲۶، شماره: ۱۶-۲۱۲۶، ساکما). اما وزارت عدلیه دستور تعقیب متهم را صادر نمود (نامه وزارت عدلیه - به تاریخ ۱۳۱۵/۰۲/۲۹، شماره: ۲۰۴۵، ساکما). در گزارش این حادثه گفته شده که عطف به تلگراف رمز نمرة ۱۵/۳/۱۴-۷۲۵۸ موضوع راجع به قنصل انگلیس این که خلاصه به عرض می رساند: پس از وصول گزارش کلانتری مورخ به تاریخ ۱۵/۲/۲۵ با اتومبیل نمرة ۵۵ که راننده آن قنصل انگلیس بود در ابتدای خیابان برزه دماغ با طفل هشت ساله ای تصادف کرد و مشارالیه را مجروح نمود پس از آن طفل را با اتومبیل خود برای معالجه به مریض خانه آمریکایی برده است. به هر طریق، برای روشن شدن ماجرا دستور تحقیق صادر می گردد و پزشکی قانونی نیز مرگ این بچه را در اثر تصادف تصدیق می نماید.

بدین ترتیب، عدلیه کرمانشاه قنصل انگلیس را با نهایت احترام احضار می‌کند و ماجرا را جویا می‌شود (نامه وزارت عدلیه - به تاریخ ۱۳۱۵/۰۳/۱۶، شماره: ۲۶۵۴، ساکما). اما قنصل انگلیس خود را دارای مصونیت خاص می‌دانست و حاضر نبود تا در دادگاه حضور یابد این در حالی بود که مرگ کودک هشت ساله ربطی به مصونیت وی نداشت. به هر شکل، با اصرار عدلیه به دادگاه می‌رود و با کمک مترجمی که از اعضای بانک شاهی کرمانشاه بود به سؤالات دایره استنطاق پاسخ داده و اعتراف می‌کند که در موقع ارتکاب جرم تصدیق رانندگی او اعتبار نداشته است. این موضوع مصداق قتل عمد تلقی می‌شد؛ اما وی تلاش نمود تا رضایت شاکی پرونده را جلب نماید اما دادگاه خواستار رسیدگی بیشتر نسبت به این موضوع شد (نامه اداره مدعی عمومی کرمانشاه، ساکما). به رغم این که، نامه‌نگاری‌های زیادی انجام می‌گیرد تا ابعاد و زوایای این حادثه معلوم گردد و همچنین قنصل نیز تعهد می‌کند تا زمان صدور حکم از کرمانشاه خارج نشود (نامه وزارت عدلیه، نمره: ۱۵/۴/۱۱ - ۹۹۰۶، ساکما).

اما در نهایت نتیجه چیز دیگری شد. با توجه به این شرایط شاکی خواستار رسیدگی بیشتر و در نهایت تعیین تکلیف پرونده شد، بنابراین، عدلیه تصمیم گرفت تا در اسرع وقت خاتمه دادرسی را اعلام نماید. اما صدور رأی سخت بود زیرا دولت انگلیس نمی‌خواست تا برای قنصل خویش در کرمانشاه مشکلی رخ دهد. بنابراین، تلاش کرد تا عدلیه را تحت فشار قرار داده و قضیه را پایان ببخشد؛ ولیکن عدلیه اصرار داشت تا علی‌الظاهر حقی از شاکی ضایع نشود. سرانجام با تحت فشار گذاشتن شاکی و پرداخت هزار و پانصد ریال، او را وادار به ترک دعوا نمودند (نامه وزارت عدلیه - به تاریخ ۱۳۱۵/۰۴/۲۵، شماره: ۴۰۸۲، ساکما). بدین شیوه، به علت ترس از دولت انگلستان پرونده را مختومه اعلام کردند. البته ویلم فلور معتقد است؛ علت بروز این گونه حوادث به دلیل عدم آگاهی و آشنایی کافی روستائیان از قوانین جاده‌ای و رانندگی بوده است (floor, 2018, 454).

در کنار موارد نامبرده باید به اتفاقات دیگری هم اشاره کرد. مثلاً، دزدی خودرو و استفاده از این وسیله آن هم بدون مجوز از سوی سارقان مشکلات زیادی را به وجود آورده بود به طوری که، دستگاه عدلیه و قوای انتظامی در برخورد با مجرمان چندان موفق نبودند و مال باختگان به اجبار برای رسیدگی به پرونده خود به شخص وزیر عدلیه عریضه می‌دادند. و یا سه نفر از تجار از اداره عدلیه کرمانشاهان به وزارت عدلیه به خاطر توقیف اموال و منع معامله شکایت کردند و خواستار جبران خسارت شدند اما به شکایت آنان توجهی نشد (سند شماره ۵۳۷۶/۲۱۴۲، مورخه ۱۳۰۲/۰۵/۲۷، ساکما). و نیز اموال معتمد دیگری بنام سید حسین

نگاهی به رویکردهای دستگاه عدلیه کرمانشاهان در دادرسی ... (طلعت ده پهلوان) ۷۳

اصفهان‌ی مصادره شد، پس وی جهت بازگرداندن دارایی خود شکایت کرد اما نتیجه مثبتی نگرفت (سند شماره ۱۳۴۱۸، مورخه ۱۳۰۹/۰۵/۱۱، ساکما). مورد دیگر شکایت فردی از اداره عدلیه کرمانشاهان به سبب عدم قاطعیت در برخورد با مجرمین در پاره ای از موارد به وزارت عدلیه است که اصلاً به خواسته وی اهمیت ندادند (سند شماره ۶۷۲، مورخه ۱۳۰۹/۰۲/۲۹، ساکما). بنابراین مطابق با این اسناد گاهی وقت‌ها دستگاه عدلیه از قدرت و اراده کافی برای برخورد قاطع با متهمان و مجرمین برخوردار نبوده است زیرا اشخاص نالایقی در این ساختار هم حضور داشتند که در بسیاری از موارد یا رشوه می‌گرفتند و یا تحت فشار دولت و اشخاص با نفوذ و قدرتمند عدالت را اجرا نمی‌کردند.

۹. عملکرد مثبت دستگاه عدلیه کرمانشاهان

ناگفته نماند که در کنار این ضعف‌ها و سستی‌ها، در اکثر اوقات پرونده‌هایی هم به خوبی بررسی می‌شد و احقاق حق هم صورت می‌گرفت و این طور نبود که قضات در کل پرونده‌ها عدالت نداشته باشند زیرا دولت نمی‌خواست تا سراسر دستگاه عدلیه مملو از فساد باشد و اذهان عمومی نسبت به آن بدبین‌تر شود. به همین منظور در بیشتر پرونده‌ها جرایم را عادلانه مورد تفحص قرار می‌دادند. مثلاً، طبق قانون خروج اسکناس ایران به خارج از کشور ممنوع بود در همین زمینه شخصی که مبادرت به این کار از گمرکات کرمانشاه کرده بود بازداشت شد و دولت با بررسی پرونده وی جریمه‌ای را در نظر گرفت و اجازه نداد تا قاچاق اسکناس به عراق انجام پذیرد (نامه وزارت مالیه، اداره گمرکات، شماره: ۵۰۶۶۹، ۱۳۱۱/۱۲/۰۸، ساکما). و یا در مورد شکایت فردی در مورد سهم ارث که دادگاه پس از بررسی پرونده مبلغ وافر که طلب داشت را به او بازگرداند تا بدین طریق حقی ضایع نشود (نامه شکایت، ۱۳۰۸/۰۳/۱۵، ساکما). همچنین باید اذعان کرد که با بررسی اسناد متعدد می‌توان به این نکته پی برد که دستگاه عدلیه معمولاً در مورد مسئله ارث تا حدود بسیاری عدالت را رعایت می‌نمود و اجازه نمی‌داد تا حقوق اشخاص پایمال گردد. مثلاً، در خصوص شکایت ورثه مرحوم حاجی ملک‌التجار پرونده غصب اموال وی توسط دولت را با دقت بررسی کردند و حکم عادلانه‌ای را صادر نمودند (نامه شماره: ۶۷۶۵، نمره تلگراف: ۷۳، ساکما). علاوه بر این، نسبت به قاچاق سلاح گرم نیز به صورت جدی با متخلفان برخورد می‌شد به طور نمونه؛ شخصی که یک ششلول و مقداری مهمات را قاچاق کرده بود را برای این که مردم را مورد آزار نهد و برای شهر دردسر درست نکند را بازداشت کردند و مطابق با قانون ۲۴ تیر ۱۳۰۹ وی را محاکمه و به

دو ماه حبس محکوم نمودند (نامه دیوان عدالت عظمی، ۱۳۱۲/۰۳/۲۶، ساکما). همچنین بعضی وقت ها قضات و نیروهای اداره عدلیه به خاطر تخلف و یا سهل انگاری تحت تعقیب قرار می گرفتند و محاکمه می شدند. مثلاً، زاهدی رئیس محکمه کرمانشاهان در بررسی پرونده‌ای مربوط به چند پارچه آبادی و تعدادی مزرعه مماشات کرد که همین امر اعتراض شاکیان را به دنبال داشت، سرانجام اداره عدلیه وی را مورد بازجویی و محاکمه قرار داد و این گونه حق کسی ضایع نشد (سند نمره ۴۴۲۶، ۱۳۱۰/۰۴/۳۰، ساکما). و یا آقای مهاجر طالقانی دادیار دادرسی شهرستان کرمانشاه که بر خلاف آیین دادرسی کیفری عمل کرده بود و با وجود این که اخطارهای مکرر از دادگاه استان پنجم، به آن اعتنایی نکرد اما زمانی که تحت تعقیب واقع شد به اجبار محاکمه گردید زیرا شاکی وی بابا علی نامی از اهالی قصرشیرین که ۳۵۰ ریال وجه و یک جلد شناسنامه اش را به سرقت برده بودند ولی این دادیار در پرونده مشارالیه تخلفاتی را انجام داده بود و در نهایت به سبب پیگیری‌های شاکی پرونده به نفع او خاتمه یافت (گزارش شماره ۲۱۱۰، مورخه ۱۳۱۸/۰۶/۲۹، ساکما). و نیز قاضی دیگری بنام علی نقی بیت‌اله رئیس دادرسی کرمانشاهان بسان افراد مذکور جرمی را مرتکب شد که همین موضوع به اخراج او انجامید زیرا فرد متهمی را با ناداوری تبرئه کرده بود (سند شماره ۱۶۲۰۳، مورخه ۱۳۱۸/۰۹/۲۷، ساکما). و نیز فردی بنام حسنعلی نائینی نسبت به حقوق و خسارت مالی خود (که از مأموران دولتی است)، شکایتی را به وزارت عدلیه ارسال نمود که بی درنگ پرونده وی به مرحله اجرا درآمد. پس به دستور آن وزارتخانه شکایت این شخص بررسی و حق او بدون مشکل داده شد (سند شماره ۹۵۴۹، ساکما).

از سویی نیز، شخص دیگری بنام تاج ماه خانم خداوردی جهت احقاق حق به سبب سرقت از مغازه‌اش به اداره عدلیه شکایت کرد و در همین راستا مسئولین نیز اقدامات لازم را به عمل آوردند و با پیگیری زیاد و دستگیری سارق این پرونده را به درستی به اتمام رساندند (سند شماره ۴۳۹۲، شماره بازپایی: ۹- ۱۰۱۱/۱۳/۶۵/۶۹/۱۴/۱۳۱۳، کاما).

و یا در سال ۱۳۱۴ خانم سلطان سپهری با اسناد و استشهادنامه راجع به تملک دو دانگ از کاروانسرای به عدلیه رفت و طرح شکایت نمود و درخواست کرد تا به اختلاف وی با شخصی که ادعای مالکیت آن را داشت رسیدگی شود که اداره عدلیه با بررسی‌های دقیق اجازه نداد حق او پایمال گردد (سند شماره ۴۲۳، شماره بازپایی: ۷۱/۱/۱۴/۱۵۰/۱۰، مورخه ۱۳۱۴/۰۵/۰۵، کاما). و نیز خانواده شخصی بنام علی اکبر فاتح که مدت مدیدی در زندان به اتهام تخریب و آتش زدن پرونده‌های دفتر عدلیه بوده و به ظاهر هم شکنجه شده است به اداره

نگاهی به رویکردهای دستگاه عدلیه کرمانشاهان در دادرسی ... (طلعت ده پهلوان) ۷۵

عدلیه کل کشور شکایت بردند و از بی‌عدالتی و سهل‌انگاری عدلیه کرمانشاهان به شدت انتقاد کردند و با استناد به مدارکی مجرم را فرد دیگری دانستند، بنابراین طبق ماده ۲۰۷ وزارت عدلیه خواستار آزادی او و محاکمه متهم اصلی یعنی آقای فرید شدند که پس از انجام مراحل سخت اداری و تحقیقات فراوان وزارت عدلیه نامبرده آزاد گردید و تخلف عدلیه کرمانشاهان در خصوص این پرونده ثابت و ادعای عدم اذیت و آزار با مستندات که خانواده وی به خواست اداره عدلیه ارائه دادند تکذیب شد و این دفعه خود وزارتخانه با مفتش جدید در جلسه تجدیدنظر با عدالت و انصاف رفتار نمود و اعترافات متهم را به وسیله شکنجه با فشار دادستان کرمانشاهان مردود و فاقد اعتبار دانست و نپذیرفت (سند شماره ۹۱۳۹، شماره بازیابی: ۷۲/۱/۱۴/۱۵۱/۱۰۱۱/۱۰، مورخه ۱۳۱۶/۰۶/۱۴، کمام).

به هر طریق، چنین اقدامی نشان می‌دهد، دستگاه عدلیه در خیلی از پرونده‌ها جانب حق را رعایت نموده و رویکردی مناسب داشته است. البته ناگفته نماند در پاره‌ای از اوقات که اداره عدلیه استان‌ها همچون کرمانشاه به عدالت رفتار نمی‌کردند و شاکیان به حق خود نمی‌رسیدند به اداره کل در تهران جهت بررسی و تحقیق مجدد شکایت می‌نمودند با این که در تعدادی از پرونده‌های خاص مرکز هم رأی عادلانه‌ای را صادر نمی‌کرد اما در سایر موارد برای این که جامعه را نسبت به عملکرد خود بدبین نکند حق را به افراد شاکی و ناامید می‌داد تا بدین شکل، به همگان ثابت کند که دستگاه عدلیه رویکردی منطقی نسبت به پرونده‌ها دارد و این طور نیست که عدالت رعایت نشود. پس تکلیف اکثر پرونده‌ها بدین گونه روشن می‌شد و در نهایت بدون دردسر خاتمه می‌یافت.

این‌ها تنها تعداد اندکی از اسناد بودند که در این مقاله به آنان استناد شد باید به این نکته هم اشاره کرد که هزاران سند راجع به عملکرد دستگاه عدلیه کرمانشاهان وجود دارند که بررسی همه آن‌ها از توان پژوهش حاضر خارج است اما محققان می‌توانند با مراجعه به چنین اسناد مهمی تحقیقات ارزنده‌ای را انجام دهند و در همین زمینه ابهامات زیادی را روشن و پاسخ خیلی از سؤالات را پیدا نمایند که بسیار جالب توجه است.

۱۰. نتیجه‌گیری

با بررسی تعدادی از اسناد و نامه‌های اداره عدلیه کرمانشاهان در دوران حکومت رضاشاه می‌توان چنین استنباط کرد که با وجود تخلفات و سهل‌انگاری‌های متعدد در دادرسی پرونده‌ها اما وضعیت دستگاه عدلیه در این زمان نسبت به دوره قاجار تا حدودی بهبود یافته بود و این

طور نبود که کلیه شکایات به نتیجه نرسد و مردم ناکام باشند وکل تشکیلات عدلیه بی کفایت به حساب آید. در این مقاله با وجود مشکلات بسیار در تهیه اسناد، سرانجام برخی از آنها پیرامون عملکرد منفی و مثبت عدلیه در کرمانشاهان معرفی و تحلیل شد. لازم به ذکر است که گاهی اوقات عدلیه این منطقه بدین دلیل که مجرمان تحت حمایت دول خارجی بودند و یا اشخاص قدرتمند و مهمی محسوب می شدند زیر فشار قرار می گرفت. پس به ناچار احکام ناعادلانه ای را صادر می نمود و یا با متهمان به مماشات رفتار می کرد، اما در سایر موارد همان طور که در این پژوهش بدان پرداخته شد رعایت انصاف و عدالت را در رسیدگی به شکایات افراد مختلف داشت که جالب توجه است.

درکل، قضات هم رویکردهای متفاوتی داشتند برخی از آنها در جهت منفعت و مصالح خودگام بر می داشتند و تا جایی پیش می رفتند که دستگاه قضا مجبور می شد آنان را تحت تعقیب و پیگرد قانونی قرار دهد. البته بعضی نیز با عدالت احکام را صادر می نمودند و اجازه نمی دادند که حق کسی پایمال و تباه شود و بدین صورت عادلانه در قالب قوانین مصوب وزارت عدلیه رفتار می کردند.

پی نوشت

۱. کد فرانسه یا قانون ناپلئون مجموعه مدونی از مقررات قانونی است که پایه حقوقی فرانسه را تشکیل می دهد. این قانون با نظارت ناپلئون بناپارت در سال ۱۸۰۴ تنظیم و تصویب شد. لازم به ذکر است که اکثر کشورهای دنیا آن را سر لوحه قوانین خود قرار دادند (ر.ک، قانون مدنی و تجارتی فرانسه؛ نخستین ترجمه فارسی از قانون مدنی فرانسه «کد ناپلئون» ترجمه حسین قلی نوری، تصحیح و تحقیق محمدمهدی منتظری، تهران، مجمع علمی و فرهنگی مجد).

کتاب نامه

الف) اسناد:

(نامه اسمعیل کلاتر هرسین به عدلیه، شماره: ۷/۱۲/۵/۱۴۰۴۴ ساکما).

(نامه دوم اسمعیل کلاتر هرسین به عدلیه، ساکما).

(نامه عدلیه کرمانشاهان در پاسخ به نامه اسمعیل کلاتر هرسین، نمره عمومی: ۲۹۱۰۲، ماه تاریخ تحریر:

۷/۰۲/۲۳، ماه تاریخ خروج: ۱۳۰۸/۰۱/۰۶، ساکما).

(نامه ابوالقاسم یخچالی به وزارت جلیله عدلیه، ساکما).

نگاهی به رویکردهای دستگاه عدلیه کرمانشاهان در دادرسی ... (طلعت ده پهلوان) ۷۷

(نامه وزارت عدلیه به ابوالقاسم یخچالی، نمره عمومی ۱۶۳۲، تاریخ تحریر: ۶/۰۲/۱۲، تاریخ خروج: ۱۳۰۶/۰۲/۲۳، ساکما).

(سند مربوط به شکایت از کلاهبرداری در کرمانشاه، ساکما).

(نامه دیوان عدالت عظمی، ورقه تحقیقات و صورت مجلس، صفحه ۱-۲، ۱۳۱۸/۰۱/۰۵، ساکما).

(نامه دیوان عدالت عظمی، شماره ۶۶۳، ساکما).

(نامه وزارت عدلیه، به تاریخ: ۱۳۱۷/۰۱/۲۳، شماره: ۱۵۹۸، ساکما).

(نامه فرماندار مرز غرب، ساکما).

(نامه وزارت جنگ، شماره: ۲۷۳۳، ساکما).

(نامه رضاقلی یاسمی، شماره: ۱۲۵-۱۴/۱۰/۵، ساکما).

(نامه به وزارت عدلیه - به تاریخ ۱۳۱۵/۰۲/۲۶، شماره: ۱۶-۲۱۲۶، ساکما).

(نامه وزارت عدلیه - به تاریخ ۱۳۱۵/۰۲/۲۹، شماره: ۲۰۴۵، ساکما).

(نامه وزارت عدلیه - به تاریخ ۱۳۱۵/۰۳/۱۶، شماره: ۲۶۵۴، ساکما).

(نامه اداره مدعی عمومی کرمانشاه، ساکما).

(نامه وزارت عدلیه، نمره: ۱۵/۴/۱۱-۹۹۰۶، ساکما).

(نامه وزارت عدلیه - به تاریخ ۱۳۱۵/۰۴/۲۵، شماره: ۴۰۸۲، ساکما).

(نامه وزارت مالیه، اداره گمرکات، شماره: ۵۰۶۶۹، ۱۳۱۱/۱۲/۰۸، ساکما).

(نامه شکایت، ۱۳۰۸/۰۳/۱۵، ساکما).

(نامه شماره: ۶۷۶۵، نمره تلگراف: ۷۳، ساکما).

(نامه دیوان عدالت عظمی، ۱۳۱۲/۰۳/۲۶، ساکما).

(سند شماره ۵۳۷۶/۲۱۴۲، مورخه ۱۳۰۲/۰۵/۲۷، ساکما)

(سند شماره ۱۳۴۱۸، مورخه ۱۳۰۹/۰۵/۱۱، ساکما)

(سند شماره ۶۷۲، مورخه ۱۳۰۹/۰۲/۲۹، ساکما).

(سند نمره ۴۴۲۶، ۱۳۱۰/۰۴/۳۰، ساکما).

(سند شماره ۱۶۲۰۳، مورخه ۱۳۱۸/۰۹/۲۷، ساکما).

(گزارش شماره ۲۱۱۰، مورخه ۱۳۱۸/۰۶/۲۹، ساکما).

(سند شماره ۹۵۴۹، ساکما).

(سند شماره ۴۳۹۲، شماره بازیابی: ۹-۹۹/۱۳/۶۵/۱۰۱۱-۶۹/۱۳/۶۵/۱۰۱۱، مورخه ۱۳۱۳/۰۴/۱۴، کام).

(سند شماره ۹۱۳۹، شماره بازیابی: ۷۲/۱/۱۴/۱۵۱/۱۰۱۱/۱۰، مورخه ۱۳۱۶/۰۶/۱۴، کام).

۷۸ جستارهای تاریخی، سال ۱۵، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۴۰۳

ب) روزنامه:

روزنامه ایران، ش ۲۳۵۸-۲۳۸۷، سال ۱۳۰۵ ش.

روزنامه حبل‌المتین، ش ۱۳، سال ۱۳۰۵ ش.

روزنامه شفق سرخ، ش ۶۸۹، سال ۱۳۰۵ ش.

ج) کتب:

آبراهامیان، یرواند (۱۳۸۳)، *ایران بین دو انقلاب*، ترجمه احمدگل محمدی و محمدابراهیم فتاحی، تهران، نی، چ ۹.

زرنگ، محمد (۱۳۸۱)، *تحول نظام قضایی ایران (از مشروطه تا سقوط رضاشاه)*، ج ۱، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی.

رحمانیان، داریوش (۱۳۹۵)، *ایران بین دو کودتا*، تهران، سمت، چ ۴.

سلطانی، محمدعلی (۱۳۷۰)، *جغرافیای تاریخی و تاریخ مفصل کرمانشاهان*، مقدمه عبدالحسین نوائی، ج ۱، تهران، مؤلف.

عاقلی، باقر (۱۳۶۹)، *دور و علییه*، تهران، علمی.

مکی، حسین (۱۳۶۴)، *دکتر مصداق و نطق‌های تاریخی او*، تهران، جاویدان.

همایون‌کاتوزیان، محمدعلی (۱۳۸۵)، *اقتصاد سیاسی ایران از مشروطیت تا پایان سلسله پهلوی*، تهران، ترجمه محمدرضا نفیسی و کامبیز عزیزی، تهران، مرکز، چ ۱۲.